

ZEBİD

(زید)

Yemen'de tarihî bir şehir.

Yemen Tihâmesi'nde Hudeyde'nin 100 km. güneybatısında yer alır. Kızıldeniz'e 25 km. uzaklıktadır. Şehir, adını ortasında kurulduğu verimli vadiden almıştır. Burası önceleri Eş'arîler'den Husayb b. Abdüşems'e izâfeten Husayb adıyla bilinmekte ve birkaç köyden meydana gelmekteydi. Bölgede yaşayan Eş'ar (Eşâire) kabilesi mensuplarından içlerinde Ebû Mûsâ el-Eş'arî'nin de bulunduğu bir heyet 7 (628) yılında müslüman olduklarını bildirmek üzere Medine'ye doğru yola çıkmış, ancak bindikleri gemi fırtına yüzünden Habeşistan sahiline sürüklenince buradaki muhacirlere katılmışlardı. Hz. Peygamber'in bölgeye vali tayin ettiği Tâhir b. Ebû Hâle ile Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den sonra Yemen Hulefâ-yı Râşidîn ve Emevîler devrinde, ardından Abbâsîler'in ilk döneminde valiler tarafından yönetildi. II. yüzyıl sonlarında (VIII. yüzyıl başları) Tihâme bölgesinde yaşayan Benî Ak ve Eş'ar kabilelerinin Abbâsî yönetimine baş kaldırması üzerine Abbâsî Halifesi Me'mûn 203'te (818) Muhammed b. Abdullah b. Ziyâd kumandasındaki bir orduyu bölgeye gönderdi. İsyanları bastıran İbn Ziyâd, Tihâme bölgesini hâkimiyeti altına aldı. Me'mûn'un emriyle

Şâban 204'te (Şubat 820) Zebîd şehrini kurarak saraylar yaptırdı ve kanalları açtırdı. Zebîd'i, Yemen'in büyük kısmına hâkim olan Abbâsîler'den yarı bağımsız olarak Ziyâdîler'in yönetim merkezi haline getirdi. Aden ile Mekke arasındaki hac yolunun önemli bir noktasında bulunan şehir bu dönemde büyük gelişme gösterdi. Buraya gelen birçok âlim şehrin önemli bir kültür merkezi olmasına yardım etti. Ziyâdîler'in inşa ettirdiği camiler de şehrin kültürel gelişimine katkıda bulundu.

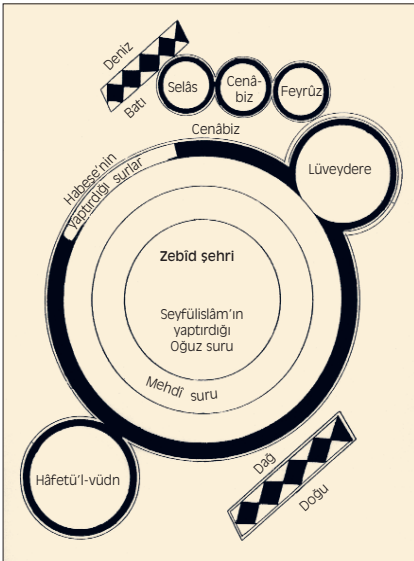
302'de (914) Karmatîler'in tahrip ettiği Zebîd'in kerpiçten inşa edilen bir suru ve dört kapısı vardı. Bu surlar daha sonraki dönemlerde şehrin gelişmesine paralel şekilde genişletilerek yenilendi. Aynı dönemde Zebîd'in Yemen'in en büyük şehirlerinden biri olduğu ve Bağdâdû Yemen diye anıldığı İslâm coğrafyacıları tarafından belirtilir (Makdisî, s. 84-85). Şehir Necâhîler döneminde de (1022-1159) yönetim merkeziydi. Bu dönemde Yemen'de nüfuzu artan Şii Suleyhîler, Sünnî Necâhîler'i karşılarında bir engel olarak gördüklerinden 452'de (1060) Zebîd'i zaptettilerse de Necâhîler pek çok savaşın ardından birkaç defa el değiştiren şehri 482'de (1089) son defa ele geçirdiler. Şehrin surları Necâhîler döneminde yeniden yapıldı. Zebîd, 14 Receb 554'te (1 Ağustos 1159) uzun bir mücadeleden sonra Mehdîler'in eline geçti ve bu hânedanın yönetim merkezi oldu. Mehdîler, Selâhaddin-i Eyyûbî'nin kardeşi Turan Şah kumandasındaki Eyyûbî ordusu tarafından kısa bir süre sonra ortadan kaldırıldı ve şehir Eyyûbî hâkimiyeti altına girdi (569/1174). 571 (1175-76) yılında Turan Şah nâiblerini yerine bırakıp buradan ayrıldı. Fakat onun ardından Yemen'de karışıklıkların çıkması üzerine 577'de (1181) bölgeye gelip istikrarı sağlayan Tuğtegin b. Eyyûb döneminde şehirde imar faaliyetleri yapıldı. Zebîd'deki ilk darphâne de onun zamanında kuruldu. Zebîd, Eyyûbîler döneminde bölgenin dinî, idarî ve iktisadî merkezi haline geldi. Bu dönemde açılan medreselerde Şâfiî fikhî okutuluyordu.

Zebîd esas gelişimini Resûlîler döneminde (1229-1454) gerçekleştirdi. Resûlîler, başşehirlerinin Taiz olmasına rağmen âdeta bir kültür merkezi gibi gördükleri Zebîd'de birçok medrese ve cami inşa ettiler, vakıflar kurdular. Resûlî sultanlarının kişilik merkezi olan Zebîd'in surları da bu dönemde yenilendi. Resûlîler ilim ve mimarinin yanı sıra şehrin çevresinde tarımın gelişmesine de katkıda bulundular. İbn

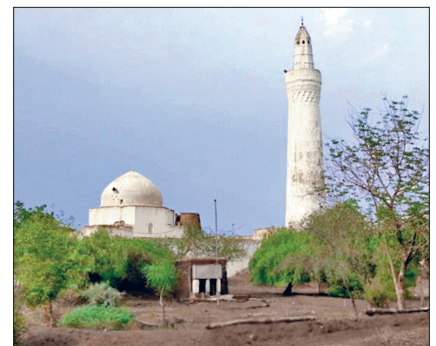
Battûta bu dönemde Zebîd'in San'a'dan sonra Yemen'in en büyük şehri olduğunu ve çevresindeki topraklarda tarımın çok geliştiğini ifade eder (*er-Rihle*, s. 247). Dört defa surlarla çevrilen şehirde ilk sur IV. (X.) yüzyılda Ziyâdîler'den Hüseyin b. Selâme tarafından yapıldı. İkinci sur VI. (XII.) yüzyılda Necâhîler'den Ebû Mansûr Menûllah el-Fâtikî, üçüncü sur aynı yüzyılda Mehdîler'den Ali b. Mehdî el-Himyârî veya kardeşi Abdünnebi, dördüncü sur Tuğtegin b. Eyyûb tarafından 579-593 (1183-1197) yılları arasında inşa ettirildi. Şehrin doğuda Bâbüşşebârik, batıda Bâbüguley-fika (VIII. [XIV.] yüzyıldan itibaren Bâbünnahîl), kuzeyde Bâbüsîhâm ve güneyde Bâbülkurtûb adlı kapıları vardı. Bu dönemde Zebîd'de çok sayıda cami ve medrese bulunduğu kaydedilir. Resûlîler döneminin son yıllarında deprem, saldırı, sel ve yangınlara mâruz kalan şehir önemini Tâhirîler döneminde de (1454-1517) devam ettirdi.

Tâhirîler zamanında Zebîd, Aşağı Yemen'deki başlıca Şâfiî merkezlerinden biriydi. Şâfiî olan Tâhirîler, Şâfiî fikh kitaplarını Yemen'e ilk defa getiren hânedan olarak bilinir. İbnü'd-Deyba'da Zebîd tarihîyle ilgili eserlerini bu dönemde yazdı. Memlûk Sultanı Kansu Gavri, Portekiz tehlikesi baş gösterince kendilerine yardım etmekten vazgeçmeleri üzerine Tâhirîler'e savaşa açtı. Bazı Yemen kabileleriyle Zeydîler de Memlûkler'i destekledi. 922'de (1516) Zebîd yakınlarında meydana gelen savaşta Tâhirîler ağır bir yenilgiye uğradı, şehir Memlûkler'in eline geçti. Yine Portekiz tehlikesi karşısında Memlûkler'in Osmanlılar'dan yardım istemeleri üzerine Selman Reis'in Süveyş'te inşa ettirdiği donanma 1516 başlarından itibaren Yemen sahille-

Zebîd şehrinin plan krokisi

Zebîd surları içinde yer alan Câmiu'l-İskenderiyye

ZEBİD

Zebid Kalesi

rinde harekâta girişti. Müttefik Osmanlı-Memlûk ordusu 19 Cemâziyelevvel 922'de (20 Haziran 1516) Zebîd'i ele geçirdi. Şehrin idaresi Memlûk emirlerinden Barsbay'a verildi. Ertesi yıl bir saldırıda ölen Barsbay'ın yerine Osmanlılar'ın desteğiyle Emîr İskender Zebîd'e hâkim oldu. Aynı dönemde Yemen'de Memlûk idaresinin ortadan kalkması üzerine Emîr İskender (Muhadram) bölgenin ilk Osmanlı yöneticisi durumuna geldi. Daha sonra Cidde muhafızı Hüseyin Bey Rûmî'nin kumandanlarından Kemal Rûmî, İskender Bey'i öldürerek Zebîd'de hâkimiyet kurdu (927/1521). Osmanlılar, hutbede sultanın isminin okunmasına rağmen eski Memlûk beylerinin fiilî hâkimiyetindeki Yemen'e Cidde Beyi Hüseyin Bey ile Selman Reis'i gönderdi. İskender Karamanî'nin emrindeki levent ve askerlerin isyanı üzerine Osmanlı kuvvetleri Receb 930 (Mayıs 1524) tarihinde Zebîd'i tekrar ele geçirdiler. 933'te (1527) Yemen'e vali tayin edilen Hayreddin Bey'e karşı Zebîd hâkimi Mustafa Bey isyan etti. Meydana gelen savaşta Selman Reis galip geldi ve Emîr Yûnus'u Zebîd'e yönetici tayin etti. Zeydîler'den İbn Hamza Zebîd'i yağmaladıysa da Selman Reis şehri tekrar zaptetti. Ancak Yemen ve Zebîd'de Osmanlı hâkimiyeti kalıcı olarak Mısır Beylerbeyi Hadım Süleyman Paşa tarafından gerçekleştirildi. Bölgede Portekizliler'e karşı donanmayla sefere çıkan Hadım Süleyman Paşa, Yemen'i tamamen itaat altına aldıktan sonra Zebîd ve Aden'den oluşan Osmanlı Yemeni'ni tek bir sancak haline getirdi (945/1539).

Yemen'in Osmanlı hâkimiyetine girmesinin ardından Zebîd, Osmanlı garnizonunun ana üssü haline geldi. Kalesi yenilendi. İlk Yemen beylerbeyi Neşşâr Mustafa Paşa Zebîd'de beş yıl kaldı (1540-1545). İkinci beylerbeyi Üveys Paşa döneminde

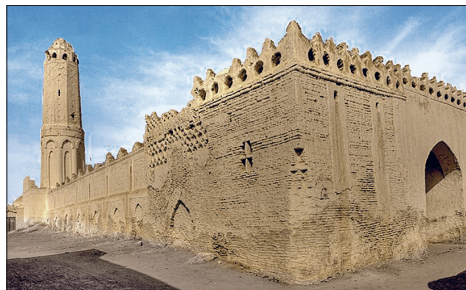
isyan eden Zeydîler, Taiz sancak beyi Özdemir Bey tarafından yenilgiye uğratıldı ve Yemen Beylerbeyi Ferhad Paşa da Zebîd'i zaptetti. Daha sonra merkez San'a'ya taşındı. Yemen Beylerbeyi Mahmud Paşa'nın Yemen'in çok geniş toprakları bulunduğunu, dolayısıyla idarî açıdan ikiye bölünmesi gerektiğini hükûmete bildirmesi üzerine San'a beylerbeyliği Rıdvan Paşa'ya, Zebîd'in merkez olduğu Yemen beylerbeyliği de Murad Paşa'ya verildi. Mart 1568'de iki eyalet birleştirildi ve merkezi Zebîd olan Yemen beylerbeyliğine Rus Hasan Paşa tayin edildi. 1040 (1630) yılında Zeydî İmamı Müeyyed-Billâh Muhammed b. Kâsım ile Ahmed Kansu Paşa arasında antlaşma yapıldı. Kansu Paşa Zebîd'e hareket etti. Antlaşma bozulunca (1043/1633) Zebîd'deki Osmanlı askerleri Zeydîler'le çatışmak zorunda kaldılar ve yenilgiye uğrayıp şehri Zeydîler'e teslim ettiler. İmam Müeyyed'in kardeşi Hasan b. Kâsım Muhâ'yî kuşattı. Kansu Paşa, Hasan b. Kâsım ile anlaşıp Yemen'den ayrıldı. 1045 (1635) yılında Zeydî İmamı Müeyyed-Billâh, Zebîd'in kontrolünü ele geçirince şehrin surlarını yıktırdı. 1763'te Zebîd'i ziyaret eden Carsten Niebuhr surların harabe halinde olduğunu kaydeder. 1849'da tekrar Osmanlı hâkimiyetine geçen Zebîd 1918'de İmam Yahyâ Hamidüddin Mütvekkil-Alellah'ın kontrolü altına girdi. Osmanlılar ve Zeydî imamları döneminde ticaret ve özellikle uluslar arası kahve ticareti Muhâ ve Beytülfakih gibi limanlara kaydığından şehir fakirleşti ve nüfusu azaldı.

İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren önemli bir ilim ve kültür merkezi olan Zebîd'de Ebû Mûsâ el-Eş'arî ile başlayan ilimî hareket özellikle Muhammed b. Ziyâd ile birlikte bölgeye gelen Muhammed b. Hârûn et-Tağlibî ve onun neslinden gelen âlimlerle devam etti. Necâhiler devrinde

inşa edilen İsmâiyye Medresesi'nde Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ukâme, Muhammed b. İsmâil el-Ebbâr ve Nasrullah el-Hadramî gibi önemli âlimler yetişti. Zebîd, Yemen'de bilhassa Sünnî ulemâsının yetiştiği bir şehir oldu. Bunlardan Ömer b. Âsım, Muhammed b. Dahmân ve Ebû'l-Hasan Abdullah b. Mübârek ez-Zebîdî sayılabilir. Kendileri de birer âlim olan Resûlî sultanları devrinde Zebîd ilmî açıdan en parlak günlerini yaşadı. Bu dönemde Muhammed b. Abdullah er-Rîmî, fakih, edip ve şair İbnü'l-Mukrî eş-Şâverî ile Zebîd'e gelip yerleşen ve meşhur *el-Kâmûsü'l-muhtâ*'i burada telif eden Firûzâbâdî zikredilmelidir. *Tâcü'l-'arûs* müellifi Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, Yemen'de Şâfiî mezhebinin yayılmasına önemli katkılar sağlayan Ebû Bekir b. Mizrab ez-Zebîdî, fakih Abdullah b. İsmâ b. Eymen, İbnü'l-Hattâb diye meşhur Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir, fakih ve dilci Sirâceddin Abdüllatif b. Ebû Bekir b. Ahmed ez-Zebîdî ile Hanefî fakih Ebû Bekir el-Haddâd bu şehirde yetişmiş önemli âlimlerdendir. Muhaddis Mûsâ b. İsmâ ez-Zebîdî ve Muhammed b. Saîd b. Haccâc ez-Zebîdî ile tarihçi, hadis âlimi, fakih ve şair İbnü'd-Deyba' da bunların arasında sayılmalıdır.

VIII. (XIV.) yüzyılda Zebîd'de 240 cami ve medrese vardı. Bunlardan günümüze ulaşan seksen iki mescid ve medrese arasında Mescid-i Eşâir, Ziyâdiler döneminde inşa edilen Câmîu'l-kebir (Câmi-i Zebîd), Rîmî ve Ehdel camileriyle İsmâiyye, Dahmâniyye, Mansûriyye, Tâciyye, Yâkûtiyye, Ferhâniyye, Fâtiniyye, Muizziyye (Mileyn), Nizâmiyye, Ömeriyye, Müzcâde, Rıdvâniyye, Mehâlibiyye, İbnü'l-Cellâd, Şemsiyye, Kemâliyye ve Kâfûriyye medreseleriyle Resûlîler döneminde inşa edilen hükûmet merkezi ve bugün Kal'atüzebid olarak bilinen Dârülimâre (Dârüssaltana, Dârülmülk) zikre-

Zebîd'de el-Câmîu'l-kebir ve içinden bir görünüş

dilebilir (geniş bilgi için bk. Abdurrahman b. Abdullah el-Hadramî, tür.yer.). Bir halifenin emriyle Yemen'de kurulan tek şehir olan Zebîd, Ortaçağ Yemen tarihinde mevkîi sebebiyle önemli bir ticaret merkeziydi. Limanlara yakınlığı dolayısıyla uluslararası ticarete de önemli bir konuma sahipti. Dokumacılık tarih boyunca önemini korumuştur. Necâhîler döneminde şehirde dokuma işiyle uğraşan 150 atölye vardı. Susam yağı, pamuk, hurma, meyve ve sebze yetiştiriciliği, çivit, gümüş ve altın işlemeciliğiyle dericilik şehir ekonomisinin temelini oluşturmaktaydı. Osmanlı fethi esnasında Zebîd'in yıllık gelirinin 180.000 altın olduğu kaydedilir. Günümüzde Hudeyde muhafazasına bağlı bir idarî birimin (müdüriyye) merkezi olan Zebîd'in nüfusu 25.000 civarındadır. Bugün Rub'ulâ'la (alî), Rub'ulmücenbez, Rub'ulcîz ve Rub'ulcâmi mahallelerinden teşekkül eden tarihî şehir Aralık 1993'te UNESCO tarafından kültür mirası listesine dahil edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütûh* (Fayda), s. 100; Hemdânî, *Şıfatü Cezireti'l-'Arab* (nşr. Muhammed b. Ali el-Ekva' el-Hivâlî), Riyad 1397/1977, bk. İndeks; Makdisî, *Ahşenü't-tekâşim* (nşr. M. J. de Goeje), Kahire 1991, s. 84-85; Sem'ânî, *el-Ensâb* (nşr. M. Emîn Demc), Beyrut 1400/1980, VI, 247-248; Umâre el-Yemenî, *Târîhu'l-Yemen: el-Müfîd fi ahbâri San'a' ve Zebîd* (nşr. Hasan Süleyman Mahmûd), Kahire, ts. (Mektebetü Mısır), tür.yer.; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 131-132; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, II, 336, 421; İbnü'l-Mücvir, *Şıfatü bilâdi'l-Yemen ve Mekke ve bâ'zî'l-Hicâz: Târîhu'l-müstebşir* (nşr. O. Löfgren), Leiden 1954, s. 65-87; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 247-248; Ali b. Hasan el-Hazrecî, *el-'Ukûdû'l-lü'lü'iyye* (nşr. M. Besyûnî Asel), Leiden-London 1918, I-II, bk. İndeks; İbnü'd-Deyba', *el-Fazlû'l-mezid 'alâ Buğyeti'l-müstefid fi ahbâri medineti Zebîd* (nşr. Yûsuf Şühud), San'a 1983; Mustafa Fayda, *İslâmiyetin Güney Arabistan'a Yayılışı*, Ankara 1982, s. 83, 88; Abdurrahman b. Abdullah el-Hadramî, *Zebîd, mesâcidühâ ve medârisühe'l-'ilmiyye fi't-târîh*, Dimaşk 2000; a.mlf., "Medinetü Zebîd fi't-târîh", *el-İktıl*, I/1, San'a 1980, s. 96-105; İbrâhim Ahmed el-Mak-haffî, *Mu'cemü'l-büldân ve'l-kabâ'ili'l-Yemeniyye*, San'a 1422/2002, I, 732-734; D. M. Varisco, "Agriculture in Rasulid Zabid", *Studies on Arabia in Honour of Professor G. Rex Smith* (ed. J. F. Healey - V. Porter), Oxford 2002, s. 323-352; N. Sadek, "Zabid: The Round City of Yemen", a.e., s. 215-226; a.mlf., "Zabid", *EP* (İng.), XI, 370-371; M. Ali el-Arûsî, "Zebîd", *el-Mevsû'atü'l-Yemeniyye*, San'a 1423/2003, II, 1441-1450; M. Âdem Fetîni el-Merzûkî, "Kal'atü Zebîd et-târîhiyye (Dârü'l-imâre)", *ed-Dir'iyye*, X/39-40, Riyad 2007, s. 109-124; İhsan Süreyya Sırma, "Zebîd", *İA*, XIII, 479-481; Cengiz Kallek, "Eş'ar (Benî Eş'ar)", *DİA*, XI, 442-443; E. J. Keall, "Zabid", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, New York 1997, V, 385-386.

CENGİZ TOMAR

ZEBİDÎ, Ahmed b. Ahmed

(أحمد بن أحمد الزبيدي)

Ebû'l-Abbâs Zeynüddin (Şihâbüddin)
Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf
eş-Şercî ez-Zebîdî
(ö. 893/1488)

et-Tecrîdü's-şarih adlı eseriyle tanınan
Hanefî fakihî ve muhaddis.

22 Ramazan 812'de (28 Ocak 1410) Yemen'in Zebîd şehrinde dünyaya geldi. 811 veya 816 (1413) yıllarında doğduğu da zikredilmekle birlikte 812 (1409) yılı tercih edilmektedir (Sehâvî, I, 214). Ailesi Yemen'in Kızıldeniz sahilindeki Şerce bölgesinden gelip Zebîd'e yerleşmişti. Zebîdî henüz kendisi doğmadan vefat eden babası Ahmed'in adını almıştır. Babası ile dedesi Sirâcüddin Abdüllatîf b. Ebû Bekir, İbn Hacer el-Askalânî'nin öğrencilerinden olup dedesi Abdüllatîf hadis ve nahiv alanında devrin ileri gelen Hanefî âlimlerindendi. Hadis öğrenimine erken yaşlarda başlayan Zebîdî 823'te (1420) kardeşiyle birlikte Taiz'de Nefsüddin Ebû Rebî' Süleyman b. İbrâhim el-Alevî'den Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini semâ, kıraat ve kısmen icâzet yoluyla okudu. Ders ve icâzet aldığı hocaları arasında Ebû Bekir b. Hüseyin el-Medenî ve oğlu Ebû'l-Feth Muhammed b. Ebû Bekir el-Medenî, Kâdikudât Meccüddin Muhammed b. Ya'kûb eş-Şirâzî, İbnü'l-Hayyât, Mâlikî âlimlerinden Takıyyüddin el-Fâsî gibi muhaddis ve fakihler de yer alır.

Zebîdî, Zebîd'e gelen İbnü'l-Cezerî'den Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'ini, Nesâî ve İbn Mâce'nin *es-Sünen*'lerini, *Müsne-dü's-Şâfi'i*'yi, İbnü'l-Cezerî'nin *el-Hısnü'l-haşin min kelâmi seyyidi'l-mürselin* adlı eseriyle bunun muhtasarı el-'Udde'yi, İbnü'l-Cezerî'nin derslerine katılmak için Yemen'e gelen Zeynüddin Abdurrahman b. Muhammed el-Birşekî'den 829 (1426) veya 827 (1424) yılında *Tardü'l-mükâfeha 'an senedi'l-muşâfağa* adlı eserini ve eş-Şifâ', *el-Muvatta'*, *el-'Umde* gibi kitapları okudu. Ayrıca Yemen'in önde gelen fakihlerinden olan Ebû'l-Kâsım el-Uslukî ile görüşüp kendisinden faydalandı ve 835 (1432) yılında onunla birlikte hacca gitti. Daha çok Taiz ve Zebîd medreselerinde öğrenim gören Zebîdî yine buralarda hocalık yaptı. Onun tanınmış talebeleri arasında Yemen tarihine dair eserleriyle bilinen ve İbnü'l-Esir'in *Câmi'u'l-uşûl*'ünü *Teyisirü'l-vuşûl ilâ Câmi'i'l-uşûl* adıyla ihtisar eden İbnü'd-Deyba' da vardır. Hadis, fıkıh, edebiyat, şiir ve tarih

alanlarında tanınan Zebîdî'nin hadisçilik yönünün daha ağır bastığı görülmektedir. Nitekim o devrinin Yemen muhaddisi olarak tanınmıştır. Zebîdî, talebesi İbnü'd-Deyba'nın kaydettiğine göre 9 Rebü'lâhîr 893 gecesi (23 Mart 1488) Zebîd'de vefat etti ve ertesi gün defnedildi (*Buğyetü'l-müstefid*, s. 181). Diğer bazı kaynaklarda vefat günü 10 Rebü'lâhîr (24 Mart) olarak geçer. Zebîdî'nin vefatı ile Yemen halkının hadis rivayetinde, âlî isnaddan bir derece düştüğü kabul edilmiştir (Sehâvî, I, 214-215).

Eserleri. 1. et-Tecrîdü's-şarih* li-eḥâdişi'l-Câmi'i's-şâhih. Muhtaşarü'l-Buhârî adıyla da bilinen eser *el-Câmi'u's-şâhih*'in ihtisarı ve yeniden tertip edilmiş şekli olup *Şâhih-i Buhârî*'nin en meşhur muhtasarlardan biridir. Zebîdî bu eserinde *Şâhih-i Buhârî*'deki hadislerden sadece muttasıl müsned olanlara yer vermiş, bunların senedlerini ve mükerrerlerini de çıkarmıştır. Abdullah eş-Şerkâvî tarafından *Fethu'l-mübdî bi-şerhi Muhtaşari'z-Zebîdî*; Sıddîk Hasan Han tarafından da *'Avnü'l-Bârî li-hallî edilleti'l-Buhârî* adıyla şerhedilen eseri Ahmed Naim ve Kâmil Miras uzun açıklamalarla birlikte Türkçe'ye çevirmiş, çeviri 1928-1948 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından neşredilmiştir (*Sahih-i Buhârî Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, I-XII). **2. Tabakâtü'l-havâş ehlü's-sıdkı ve'l-iḥlâs.** Müellifin kendi zamanına kadar Yemen'de yaşamış sûfilerin biyografilerini alfabetik olarak kaleme aldığı bir eserdir (Kahire 1321/1903-1904; nşr. Abdullah Muhammed el-Hibşî, Beyrut 1406/1986). Kaynaklarda *Tabakâtü'l-havâş eş-şulehâ min ehli'l-Yemen* adıyla da geçen eserin (Sehâvî, I, 214) 14 Şevval 867'de (2 Temmuz 1463) tamamlandığı belirtilmektedir. Zebîdî, Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'si, Sülemî'nin *Tabakâtü's-sûfiyye*'si, Sühreverdî'nin *'Avârifü'l-ma'ârif*i, İbn Hamîs el-Kâbî'nin *Menâkıbü'l-ebârî*' gibi tabakat kitaplarında Yemenli âlim, zâhid ve âbidlere yer verilmemesi üzerine bu eseri kaleme aldığını zikretmektedir (*Tabakâtü'l-havâş*, s. 35). **3. el-Fevâ'id ve's-sılat ve'l-'avâ'id.** Çeşitli konulardaki hadisler ve me'sûr dualarla tefsir ve hadisle ilgili bilgilerin yer aldığı bir çalışmadır (Kahire 1283, 1294, 1296, 1344). **4. et-Tarika-tü'l-vâziha ilâ esrâri'l-Fâtîha** (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbî Efendi, nr. 975; Şâzelî Tekkesi, nr. 103, vr. 85-120; ayrıca bk. Habeşî, s. 23-24). **5. el-Cevâbü's-sâfi fi'r-red 'ale'l-mübedî'i'l-câfi** (yazma nüshası için bk. Habeşî, s. 134). **6. Nüz-**